

ÇELTİK

Umut GÜL, TEAE

1.Giriş

Çeltik, kültür bitkileri içerisinde insan beslenmesinde yer alan önemli bir tahıl cinsidir. Çeltik tarımı ilk olarak MÖ 3000' li yıllarda Hindistan'da başlamış, daha sonra Batı'ya doğru yayılmıştır. Avrupa'ya gelişi ortaçağa rastlar. Türkiye'ye ise 500 yıl önce geldiği sanılmaktadır.

Çeltik bileşiminde az protein bulundurmasına karşın beslenme için gerekli amino asitlerce zengin olması nedeniyle insan beslenmesinde buğdaydan sonra en çok kullanılan üründür (Elçi, vd., 1994).

Tropik ve ılıman bölgelerde yaygın olarak tarımı yapılan çeltik su içerisinde yetiştirilen tek tahıl bitkisidir. Diğer tahıl bitkileri su içinde uzun süre yaşayamayıp canlılığını yitirdiği halde, Çeltik suda erimiş oksijeni kullanarak gelişir. Hasadın ardından elde edilen çeltik kavuzları çıkartılarak parlatılır ve beyaz renkli pirinç tanelerine dönüştürülür. Tanelerin görünümünü düzeltmek amacıyla yapılan parlatma işlemi, aslında ürünün besleyici değerinin büyük ölçüde yitirilmesine neden olur. Bu işlem sırasında tanelerin yüzeyini çevreleyen protein, yağ, B vitamini, demir, kalsiyum'ca zengin dış katman kaybolur. Geriye yalnızca nişasta'ca zengin bir ürün kalır (Anonim, 2003).

Pirinçte nişasta oranı buğdaydan yüksektir. 100 gram pirinçte 78 gram nişasta, 8 gram protein, 13 gram su, 1 gram kül ve yağ bulunmaktadır. Kolesterol içermemektedir. Düşük miktarda sodyum içermesi nedeniyle kalp-damar ve yüksek tansiyon hastalarına pirinç yemeleri önerilebilir. Mide sorunları olanlar, hazımsızlık çekenler ve karaciğer rahatsızlığı olanlara da pirinç iyi gelmektedir. Pirinç besin maddesi olarak taşıdığı bu değer yanında endüstride de yaygın olarak kullanılmaktadır (Anonim, 1998).

Pirinç birçok çeşitleri bulunan bir üründür, uzun taneli pirinç, kısa taneli pirinç, orta boy taneli pirinç, aromatik pirinç, basmati pirinç, jasmine pirinç, della pirinç ve tatlı pirinç gibi türleri bulunmaktadır.

2-Dünyada Durum

Dünya'da pirinç özellikle Uzakdoğu ülkelerinde tüketilen bir besin maddesidir. Çeltik üretimi bakımından Çin, Hindistan, Tayland, Bangladeş, Endonezya, ve Vietnam önde gelen ülkelerdir. Ülkemiz verim bakımından dünya ortalamasının üzerinde olup, Japonya ve Çin'den sonra gelmesine rağmen, ekiliş alanı ve üretimi bakımından oldukça gerilerde yer almaktadır. Dünya Çeltik üretiminin yaklaşık %54 'ünü Çin ve Hindistan karşılamaktadır. 2002 yılı itibarıyla dünya'da toplam üretim 397 milyon ton olup, ortalama verim hektara 3,9 tondur. Çin 124 milyon ton ile üretimde ilk sırayı alırken Hindistan 92 milyon ton ile ikinci sırayı almaktadır.

Üretimde önemli bir paya sahip olan çin hektara verimde 5,9 ton ile dünya ortalamasının üzerindedir. Bir başka önemli üretici ülke olan Endonezya 'da hektara verim 4,4 tondur (Çizelge 1).

Çizelge 1 . Dünya Çeltik Üretimi ve Bazı Üretici Ülkeler (Bin ton)

ÜLKELER	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ÇİN	195.100	200.700	198.714	198.480	190.000	124.306
HİNDİSTAN	121.980	123.822	129.013	134.233	130.513	91.600
ENDONEZYA	49.360	49.237	50.400	52.919	53.000	32.500
BANGLADEŞ	28.326	28.296	29.784	34.602	36.004	25.500
DÜNYA	563.564	574.228	585.720	606.343	593.982	396.727

Kaynak: (Anonim, 2002b)

Çizelge 2. Dünya Pirinç Tüketimi ve Bazı Tüketici Ülkeler (Bin ton)

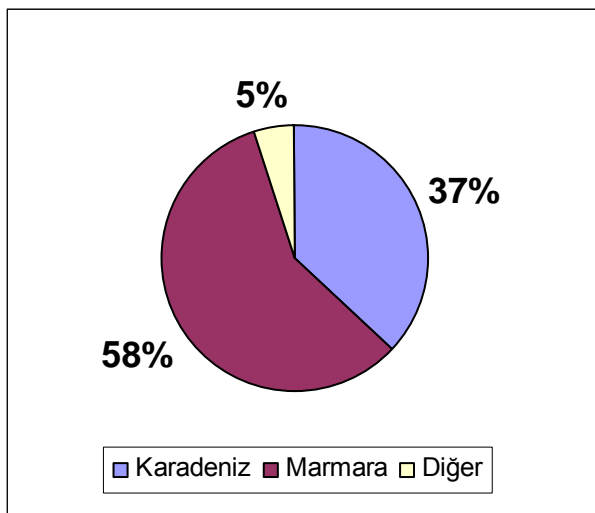
ÜLKELER	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ÇİN	132.154	135.517	136.070	137.266	136.000	134.581
HİNDİSTAN	81.212	77.552	51.154	82.450	83.500	87.651
ENDONEZYA	33.993	34.813	35.300	35.900	36.200	36.358
BANGLADEŞ	19.139	20.062	21.900	23.632	23.900	26.250
DÜNYA	379.831	382.932	389.942	403.002	403.633	410.172

Kaynak: (Anonim, 2002b)

Çizelge 2' den görüleceği gibi çeltik üretiminde olduğu gibi pirinç tüketiminde de ilk iki sırayı Çin ve Hindistan almaktadır. Çin 134 milyon tonluk bir tüketim yapmaktadır. Hindistan'ın ise 87 milyon tonluk tüketimi vardır (Çizelge 2).

Dünya Pirinç ihracatı ve ithalatına baktığımızda Tayland, Vietnam, Hindistan, ABD önemli ihracatçı ülkelerdir. Endonezya, Irak ve İran önemli ithalatçı ülkeler olup Küba, Meksika ve Türkiye diğer ithalatçı ülkelerdir (Anonim, 2002a).

3-Türkiye'de Durum

Çeltiğin işlenmesi sonucu elde edilen pirinç, genellikle herkes tarafından tüketilen bir gıda maddesidir. Türkiye'nin bir çok bölgesi ekolojik yönden çeltik tarımına uygun ve dekardan elde edilen verim, Dünya ortalamasının üzerinde olduğu halde Türkiye çeltikte kendine yeterli değildir. Türkiye'de 31 ilde çeltik tarımı yapılmakla birlikte en çok Edirne, Çorum, Samsun, Sinop, Kastamonu ve İzmir de yapılmaktadır.

En fazla üretim 82.455 bin ton ile Edirne de yapılmaktadır. Samsun 23.931 bin ton ile ikinci, Çorum 20.362 bin ton ile üçüncü sırayı almaktadır. Ülkemizde hektara verim ortalama 3.661 tondur. Bölgeler itibariyle üretimin %58' ini Marmara %37'ini Karadeniz bölgesi Geriye kalan miktarı diğer bölgeler kapsamaktadır.

Çizelge 3. Türkiye’de Yıllara göre Çeltik Ekim Alanı ve Üretimi

YILLAR	EKİM ALANI (ha)	ÇELTİK ÜRETİMİ (ton)	PİRİNÇ ÜRETİMİ (ton)
1994	49.383	200.000	120.000
1995	50.000	250.000	150.000
1996	54.850	280.500	168.000
1997	55.000	275.500	165.000
1998	60.000	315.600	189.000
1999	65.000	340.000	204.000
2000	58.000	350.000	234.000
2001	59.000	360.000	216.000
2002	47.059	400.000	240.000

Kaynak: DİE

Çizelge 3’ de yıllara göre çeltik ekim alanı ve üretimi ile pirinç üretimi verilmektedir. 2002 yılı itibariyle 47 bin hektarda çeltik ekimi yapılmakta, üretim ise 400 bin tondur. Bu çeltik üretiminden yaklaşık 240 bin ton pirinç elde edilmektedir. Ülkemizde yaklaşık kişi başına pirinç tüketimi yılda 6-6,5 kg civarındadır. 70 milyon’luk nüfusumuzun yıllık toplam pirinç talebi yaklaşık 420 bin tondur. Pirinç tüketiminin nüfus artışına paralel olarak arttığı düşünüldüğünde gelecek yıllara pirinç talebinin daha da artacağı tahmin edilmektedir.

Çizelge 4. Türkiye’nin Pirinç İthalatı

YILLAR	MİKTAR (Ton)	DEĞER (Bin Dolar)
1998	290.032	96.456
1999	304.658	96.106
2000	419.743	99.536
2001	273.036	57.683
2002	224.172	40.559

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

Ülkemizde pirinç tüketimi dikkate alındığında üretimin yeterli olmadığı görülmektedir. Bu nedenle her yıl iç talebin karşılanması için ithalat yapılmaktadır. Çizelge 4 de Türkiye’nin pirinç ithalatı görülmektedir. 2000 yılından itibaren üretimdeki artışa paralel olarak ithalatta düşüş gözlenmekte 2002 yılında 224 bin ton ithalat yapılmış ve 40 milyon dolar ödenmiştir. Pirinç ithal ettiğimiz başlıca ülke ABD dir.

Çizelge 6. Bazı İllere göre Pirinç (Baldo) fiyatları (kg/TL)

İLLER	FİYATLAR (NİSAN 2003)
ANKARA	2.285.981
ANTALYA	2.644.579
ADANA	2.219.444
İSTANBUL	2.171.227
İZMİR	2.452.241
SAMSUN	2.374.306

Çizelge 6’ da bazı illere göre en çok tüketilen baldo pirinç fiyatları verilmiştir. Ankara’da 2.285.981 TL olan 1kg baldo pirinç İstanbul da 2.171.227 TL dir. İstanbul bu iller arasında pirinci en ucuza tüketen ildir.

TMO tarafından açıklanan 2002 yılı Çeltik alım fiyatları ise şöyledir.;

Baldo: 700.000 TL/Kg

Orta Taneli; 550.000 TL/Kg

Kısa Tane; 500.000 TL/Kg

Kaynak :DİE

4-Genel Değerlendirme

Ülkemizde çeltik ekim alanları ve üretimi artırılmamış, hatta azalmalar meydana gelmiştir. Çeltik 23 Haziran 1936 tarihinde çıkarılan 3039 sayılı Çeltik Ekim Kanunu'na göre ve ilçe düzeyinde oluşturulan çeltik komisyonlarının iznine bağlı olarak ekilmektedir. Ülkemizde pirinç üretimi yurt içi talebi karşılayamamaktadır. Bu nedenle arz açığı ithalat yoluyla kapatılmaktadır. Ülkemizin döviz kaybının önlenmesi bakımından pirinç üretiminin artırılması zorunludur. Sahip olduğumuz tarımsal kaynaklar üretimin artırılmasını sağlayacak düzeydedir. Ancak bunun için pirinç üretiminin teşviki yönünde tedbirler alınmalıdır. Çeltik üreticisi üzerinde olumsuz bir etki yapan pirinç ithalatından alınan fonların, iç piyasada fiyatların düşmesini önleyecek bir düzeyde tutulması sağlanmalıdır. Çeltik ürününün pazarlama aşamasında çiftçilerin karşılaştığı güçlükleri önleyebilmek için TMO alım merkezlerinin zamanında açılması ve alım merkezi elemanlarının uzman kişilerden oluşturulması sağlanmalıdır. Çeltik ekim alanlarının ve üretiminin artırılması için çiftçilerin teşvik edilmelerini sağlayacak en önemli faktör, Çeltik ekim fiyatlarıyla, girdi fiyatları arasında gerekli dengenin kurulması, çiftçilerin üretim maliyetinin altında ürün satmak durumunda bırakılmamasıdır (Anonim, 1998).

KAYNAKLAR

- Anonim, (1998), Zirai ve İktisadi Rapor, Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Ankara
Anonim, (2002a), <http://www.fao.org/statistics>
Anonim, (2002b), <http://www.usda.fas.gov>
Anonim, (2002c), <http://www.dtm.gov.tr>
Anonim, (2003a), DİE, Fiyat İstatistikleri ve İndeks, Ankara
Anonim, (2003b), <http://www.dincer.com>
Elçi, Ş., Geçit, H., Kolsarıcı, Ö., (1994), Tarla Bitkileri Ders Kitabı, Ankara Üniversitesi, Tarla Bitkileri Bölümü, Ankara

TARIMSAL EKONOMİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

PK.34 06100 Bakanlıklar/Ankara
Tel:0.312.326 0006
Faks:0.312.322 8531
Web: <http://www.aeri.org.tr>
e-mail: aeri@aeri.org.tr